

סימן לג

בס"ד כ"ז טבת תשמ"ח לפ"ק

שאלה: מעלית שבבנין מגורים האם צריך לקבוע מזוזה בפתח שלה או בפתחים שבחדר המדרגות הפתוחים אליה, ובאיזה צד יש לקבוע את המזוזה בצד ימין של הנכנס למעלית או בצד ימין של הנכנס לחדר המדרגות מן המעלית.

זזה החלי בעזר צורי וגואלי.

תשובה: (א) תחילה וראש נברר בס"ד אם פתח המעלית חייב במזוזה, ואח"כ נברר דין הפתחים שבחדר המדרגות הפתוחים למעלית. והנה לכאורה נראה שפתח המעלית פטור ממזוזה משום שאין במעלית שעור ארבע אמות על ארבע אמות (כשני מטר על שני מטר), ובית שאין בו שעור זה פטור ממזוזה, וכמבואר (בסוכה ג:). ואפי' לפמ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' ב) שאם היה ארכו יתר על רחבו, כל שיש בו לרבע ד' אמות על ד' אמות, חייב במזוזה ע"ש. וכ"פ מרן בש"ע יו"ד (סימן רפו סעיף יג). מ"מ סתם מעלית שבבנין מגורים שבזמנינו אין בה שעור כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות (כלומר, אין בשטחה ארבעה מטרים רבועים) וא"כ לכל הדעות לכאורה פטורה ממזוזה. ועוד, שמכיון שאין המעלית קבועה במקום אחד רק נוסעת מקומה לקומה, א"כ יש לדמותה לבית שבספינה שפטור ממזוזה לפי שאינו עשוי לדירת קבע וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' ט) והמאירי (יומא יא). וכ"פ מרן בש"ע יו"ד (סימן רפו סעיף יא). ונראה שמשום שאין הספינה קבועה רק שטה ע"פ המים לכן אינה ראויה לדירת קבע. ואפי' אם אדם קובע דירתו בספינה פטורה ממזוזה. וכן מוכח ממה שכללו הרמב"ם והש"ע בית שבספינה עם סוכת החג בחג, וכתבו שפטורים מן הסוכה הואיל ואינו עשוי לדירת קבע. ע"ש. ופירוש מ"ש סוכת החג בחג שפטורה ממזוזה "משום שאינה עשויה לדירת קבע", הוא שאינה בנויה בצורה ובדרך הראויים לדירת קבע, דק"ל סוכה דירת עראי בעינן. שאין לומר שהפירוש הוא שאין דרים בה אלא שבעה ימים בשנה ולא בכל ימות השנה, זה אינו שהרי רבי יהודה מחייב במזוזה את סוכת החג וכמבואר (ביומא י:), וביארו בגמ' דהיינו משום דס"ל סוכה דירת קבע בעינן כלומר שצריך לבנותה באופן שתהא ראויה לדירת קבע ע"ש. הא קמן שאע"פ שאינו מתכוין לדור בה אלא שבעה ימים ולילות מ"מ חייבת במזוזה, כיון שבנויה היטב באופן הראוי לדירת קבע. ומדברי יהודה נשמע לרבנן שבית הבנוי באופן שראוי לדור בו דירת קבע חייב במזוזה אף אם אינו דר בו בקביעות. ולכן גם לשכת פרהדרין אע"פ שהיתה משמשת לדירה רק שבעה ימים ולילות

בשנה, קודם יוה"כ כשמפרישין כהן גדול מביתו, מ"מ חייבת במזוזה באותם הימים וכמבואר (ביומא י:). וא"כ על כרחך לומר שסוכת החג פטורה ממזוזה לרבנן הואיל ואינה בנויה באופן שראוי להשתמש בה דירת קבע. וברור. ולפ"ז בית שבספינה שכללוהו הרמב"ם והש"ע עם סוכת החג, שפטורה ממזוזה, היינו נמי משום שאינו "ראוי" לדירת קבע, משום אינו קבוע במקום אחד כמו סתם בית אלא נע ונד על פני המים. (ועיין בברכ"י (סי' רפו אות ג) ודו"ק). ומעתה גם מעלית שאינה קבועה במקום אחד אלא נעה מקומה לקומה, יש לפטורה ממזוזה גם מטעם שאינה ראויה לדירת קבע.

(ב) איברא דלפ"ז היה לנו לפטור את חדרי המדרגות שבבתים שלנו ממזוזה, שהרי אינם ראויים לדירת קבע, שאי אפשר לדור ע"ג קרקע שאינה ישרה כמו מדרגות. וזה אינו, שמפורש בש"ע יו"ד (סימן רפו סעיף יט) וז"ל: ארובה שבין בית לעליה ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות פעמים למטה ברגלי הסולם, ופעמים למעלה בראשו, ויש בו צורת פתח במקום שעושים אותו, חייב [במזוזה] ואם עשו למעלה וגם למטה חייב בשתיים, עכ"ל. ומקור דין זה בגמ' (מנחות לד.). ומבואר שהפתח שעושים ברגלי הסולם חייב במזוזה אע"פ שבודאי אין ראוי לדור בסולם. ואמנם לפמ"ש רש"י (מנחות לד.) וז"ל: זהו דרכן, בונים ארובה באמצע העליה ועולין לה מן הבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כי אם ברשות בעליה, ועושים פתח במחיצות, וכך עושים בני עליה ארבע מחיצות סביב הארובה למעלה ובהן פתח עכ"ל. יוצא איפוא שהפתח שעושים ברגלי הסולם הוא לצורך הבית כדי שלא יכנסו בני עליה לבית בלא רשות בעה"ב. וא"כ י"ל שחייב במזוזה, משום שנחשב כאחד מפתחי הבית. אבל חדר מדרגות שאינו פתוח מבית לבית, אלא פתוח לרה"ר ולבית, לכאורה הפתח הפתוח לו מרה"ר פטור ממזוזה. אולם מלבד שמצאתי בנמוק"י (הל' מזוזה) שפירש כפרש"י דין ארובה שבעליה הנ"ל, והוסיף וז"ל: וכשאינו לה אלא פתח אחד, אינו צריך אלא מזוזה אחת "ואזלינן בתר היכר ציר". וכשיש לה ב' פתחים צריך שתי מזוזות, בכל פתח ופתח "באותו צד שהציר סובב בו". עכ"ל. ומבואר דס"ל שהפתח שברגלי הסולם אינו שייך דוקא לבית, רק תלוי היכן היכר ציר ואם היכר ציר הוא במעלות הסולם א"כ הפתח שייך למעלות הסולם וקובעים את המזוזה בצד ימין של הנכנס למעלות הסולם מהבית. ושמע מינה, שאע"פ שאין ראוי לדור במעלות הסולם, מ"מ אין זה פוטר את הפתח ממזוזה. ועוד, שמסתמות לשון הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' י) שכ' פתח קטן שבין בית לעליה, חייב במזוזה ע"ש. משמע שאפי' אם אדם אחד דר בבית ובעליה, צריך לעשות מזוזה בפתח שביניהם, והיינו גם בפתח שברגלי הסולם, שמסתמא נעשה הפתח לצורך כניסה לעליה שהיא כמו חדר פנימי. ולכן נלע"ד שמכיון שמעלות הסולם עומדים לעלות ולרדת בהן, מבית לעליה ולהיפך, ולשימוש זה הם ראויים, לכן א"צ שיהיו ראויים לדור בהן ממש. ודוקא בית שעומד לדירה ממש צריך שיהיה ראוי לדירה ממש. ואתי

שפיר נמי שלא מצאנו למי מהפוסקים שיכתוב במפורש שאין הארובה שבין בית לעליה חייבת במזוזה, אא"כ יהיה בה שעור ארבע אמות על ארבע אמות, כמו שצריך בכל בית כדי לחייבו במזוזה. דמסתמא ארובה שבין בית לעליה אינה גדולה כ"כ, ומ"מ חייבת במזוזה הואיל וראויה לתשמיש שלה דהיינו לעלות ולרדת במעלות הסולם אפי' כשאין שם שעור ארבע אמות על ארבע אמות. ודוחק לומר שאורך הסולם מצטרף לשעור ארבע אמות וכבר מצאנו סברא זו בחידושי הריטב"א (סוכה ג:) אהא דתניא התם בית שאין בו ד"א על ד"א אין עושים אותו עיבור בין שתי עירות, דאפי' כבורגנין לא משוינן ליה. מאי טעמא, בורגנין חזו למילתייהו, האי לא חזי למילתיה. (פירש"י, בורגנין, צריך שעושים מערבה וקנים לשומרי פירות או לצידי עופות, דקי"ל בערובין (נה:) בורגנין מתעברין עמה.) וכ' הריטב"א וז"ל: יש שפרשו בבורגנין של ד' אמות דאע"ג דעבידי מעצים עראי כיון דחזי למילתייהו, עושין אותן עיבור. משא"כ בבית שאע"פ שהוא של אבנים, לא חזי למילתיה כל שאין בו ד"א על ד"א. והנכון, דהכי קאמר, דאפי' בורגנין שאין בהן ד' אמות על ד' אמות לא משוינן ליה, דבורגנין אע"ג דלית בהו ד"א על ד"א, שהם סוכות שעושין בדרכים לספק מים ומזון לעובדי דרכים, ובהאי שיעורא סגי להו. אבל בית זה לא חזי למילתיה. וכן עיקר עכ"ל. וכ"כ בחידושי הרא"ה הנד"מ (סוכה שם). ודון מינה ואוקי באתרין לענין מזוזה דבעינן נמי בית של ד"א על ד"א, שיש לומר שבית שראוי לתשמישו בלא שעור ד"א על ד"א כמו מעלות סולם שבין בית לעליה שעושים להם מחיצות מארבע רוחות, יש לחייב פתח הסולם במזוזה אע"פ שאין שם שעור ארבע אמות על ארבע אמות ואע"פ שאין ראוי להשתמש תשמיש דירה גמור בסולם עצמו, שהואיל ומ"מ ראוי לתשמישו דהיינו לעלות ולרדת, מבית לעליה ולהיפך נחשב בית דירה. וכן מצאתי בפתחי תשובה (סימן רפו אות יא) בשם הרב חמודי דניאל שכ"כ וז"ל: דוקא בית דירה צריך שיהיה ד' אמות על ד' אמות, אבל בית שער ומרפסת וגינה אפי' אין בהם ד' אמות על ד' אמות חייבים [כשפתוחים לבתים]. ועוד נראה שמי שיש לו בית גדול ויש לו חדרים קטנים להניח שם חפצים, שחייבים במזוזה עכ"ל. ובחידושי הרש"ש (סוכה ג.) סייעו מהגמ' הנ"ל דבורגנין חזו למילתייהו, ומשמע שאפי' כשאין בהם ד"א על ד"א. ע"ש. וא"כ גם חדר מדרגות אע"פ שאין ראוי לתשמיש דירת קבע, מ"מ הואיל ומשמש לדירת קבע, וראוי לתשמישו לגמרי לא איכפת לן שא"א לדור בו ממש, וחייב במזוזה. וכן במעלית שבנדון שלנו אע"פ שאין בה שעור ארבע אמות על ארבע אמות, מ"מ הואיל ומשמש לדירה, ואין תשמישה צריך שעור ד"א על ד"א, אין לפוטרה ממזוזה מטעם זה. ומכל מקום נלע"ד שהטעם השני שכתבנו לעיל לפטור מעלית ממזוזה הואיל ואינה קבועה במקום אחד רק נוסעת ממקום למקום, אין לדחותו עפ"י הנ"ל, כי הגם שזהו דרך תשמישה, וראויה ועומדת לתשמישה הקבוע לעולם, מכל מקום מדרגות הקבועות במקום אחד ראויות יותר לתשמישי עליה וירידה קבועים, שכן אפשר לעלות ולרדת בהן בכל שעה. משא"כ מעלית שא"א לעלות ולרדת בה אלא בשעה שאין אחרים משתמשים בה. ואע"פ שבג"א מעדיפים

לעלות ולרדת במעלית מבמדרגות קבועות, אין זה משום שהעליה והירידה במעלית נוחה וטובה יותר מבמדרגות, רק משום שאין רצונם לעלות ולרדת מדרגות רבות. אבל לשימוש העליה והירידה, מדרגות קבועות ראויות יותר. והרי גם הדר בספינה, בדרך כלל באותם הימים שדר בספינה הוא מעדיף לדור בספינה מלדור בביתו, שכן עליו לעבור מארץ לארץ דרך הים. ואעפ"כ פטור ביתו שבספינה ממזוזה, הואיל ובעצם שימוש הדירה, בית שקבוע בקרקע ראוי יותר. וה"נ לענין מעלית ודו"ק.

ג) ועוד שאנכי הרואה שהסברא שכתבנו לעיל בס"ד שמקום שדרך תשמישו גם כשאין בו ד' אמות על ד' אמות, חייב במזוזה אפי' אם אין בו שיעור ד"א על ד"א וכמ"ש החמודי דניאל והרש"ש. הנה סברא זו תליא באשלי רברבי ואינה מוסכמת כלל. כי אמנם מצאתי להרא"ש (בהל' מזוזה סימן יא) שהביא מה שפרש"י (מנחות לג.) שבית שאין לו תקרה פטור ממזוזה. ושהקשו התוס' דמי גרע משערי חצרות שאין תקרה בחצרות וחייבים במזוזה כמבואר ביומא (יא.). וכ' הרא"ש וז"ל: ויש לומר דאין ראייה מחצר לבית, "דחצר דרכו להיות כן ומשמש לדירת הבתים, אבל בית אינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה" עכ"ל. וזוהי ממש הסברא שכתבנו לעיל. אולם בב"י (סימן רפו) הוסיף בשם רבינו מנוח שתירץ באו"א וז"ל: "ואע"ג דשערי חצרות חייבים, התם שאני, שבתים מקורות פתוחים לחצרות" עכ"ל. וכונתו שבאמת אין פתח החצר חייב במזוזה מפני שפתוח לחצר, שהרי החצר עצמה אינה מקורית, אלא חייב במזוזה מפני שנכנסים דרכו לבתים מקורים הפתוחים לחצר ונחשב כאחד מהפתחי הבתים. ויוצא איפוא שאינו מסכים לסברת הרא"ש הנ"ל דשאני חצר שדרך להשתמש בה כשאינה מקורית. וכן מוכח דעת הראב"ד בהשגות (פ"ו מהל' מזוזה הל' ז) שעמ"ש הרמב"ם שם, וז"ל: בית שער אכסדרה ומרפסת "והגינה" והדיר פטורין מן המזוזה מפני שאינם עשויים לדירה ע"כ. השיג ע"ז בזה"ל: תמיה אני על שער הגינה שפטר, שאם יש בו בית הרי הוא חייב [וכמ"ש הרמב"ם בהמשך]. ואם אין שם בית, הרי הוא פטור מה צורך לומר, והלא אף בית שאינו מקורה אמר שהוא פטור. עכ"ל. וכן העיר המאירי יומא (נא:) ע"ש. ולכאורה לפמ"ש הרא"ש הנ"ל דדוקא בית העומד לתשמיש דירה גמור פטור ממזוזה כשאינו מקורה, לפי שאינו ראוי לבית דירה כשאינו מקורה. אבל חצר שדרך תשמישה בלי תקרה ל"ש בו טעם שאינה מקורה לפוטרה ממזוזה. א"כ גם גינה יש לומר שמכיון שראויה לתשמישה בלי תקרה, א"כ ל"ש לפוטרה מטע"ז, ועל כן הוצרך הרמב"ם לפוטרה ממזוזה מטעם שאינה עשויה לדירה (וכן תירץ באמת בספר מגדול עוז ע"ש). ומאי ק"ל לראב"ד ולמאירי. וצריך לומר דלא ס"ל הך סברא לחלק בין בית לחצר וגינה. ומרן הכ"מ (שם) כ' ע"ד הראב"ד וז"ל: ואני אומר דתמיה מעיקרא ליתא, שרבינו לא בא להשמיענו שהגינה פטורה, אלא משום סיפא נקטה, שאם היה בית פתוח לה חייב עכ"ל ומדלא תירץ דשאני גינה שדרכה בכך, משמע דלא ס"ל הך סברא. ויש לדחות דעדיפא מינה מתרץ שאף בלא סברות אלו, לק"מ על הרמב"ם שיש לומר דנקט

גינה משום סיפא ודו"ק. ומ"מ הראב"ד והמאירי נראה דלא ס"ל סברת הרא"ש הנ"ל, ולדעתם נראה שגם בית שדרך תשמיש שלו כשאין בו שעור ד"א על ד"א, אינו חייב במזוזה אא"כ יש בו שעור ד"א על ד"א. ולא איכפת לנו שראוי לתשמישו, שסו"ס אינו ראוי לדירה. וארובה שבין בית לעליה שעולים בסולם מבית לעליה שחייב לעשות מזוזה בפתח שברגלי הסולם וכנ"ל. צריך לומר דהיינו משום שנכנסים דרכה לעליה שיש בה שעור ד"א על ד"א ראוי לדירה. ולכן נחשב הפתח שברגלי הסולם כפתח העליה. וכמו שתירץ רבינו מנוח הנ"ל לענין פתח חצר וכמו שצדדנו לעיל בדעת רש"י. ומ"מ בנ"ד נראה שאין לחייב את פתח המעלית במזוזה מטעם שנכנסים דרכה לבתים שבבנין. שהרי מבואר (במנחות לד.) שצריך לקבוע את המזוזה בימין כניסה לפתח ולא בימין יציאה. וכ"פ הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' יב) והטוש"ע יו"ד (סימן רפט סעיף ב). והנה לקבוע את המזוזה בפתח המעלית מצד ימין של הנכנס למעלית, אי אפשר, שהרי אין פתח המעלית חייב במזוזה מחמת המעלית עצמה לדעת הראב"ד והמאירי ורבינו מנוח. רק מחמת שנכנסים דרכה לבתים ונחשב כחד מפתחי הבתים. וכיון שצד כניסה לבתים הוא מצד היציאה מן המעלית ולא מצד הכניסה למעלית, א"כ לא שייך לקבוע מזוזה בצד הכניסה למעלית, שאין זה צד כניסה לבתים החייבים במזוזה רק צד יציאה מהבתים וכניסה למעלית הפטורה ממזוזה. ולקבוע המזוזה מצד ימין של הנכנס לבתים מהמעלית, ג"כ אי אפשר, שאי אפשר לחשבו צד כניסה של הפתח רק צד יציאה מהפתח, משום שא"א להכנס בו לבתים אא"כ נכנסים בו תחילה למעלית, וא"כ כשנכנס בו לבתים אינו נחשב נכנס בפתח אלא יוצא ממנו. וכ"כ סברא זו כמה אחרונים גבי פתח שבין שני חדרים העומדים זה לפנים מזה, שצד כניסה בפתח שבין שני החדרים הוא מבית חיצוני לפנימי ולא להיפך, הואיל וא"א ליכנס לחדר החיצוני דרך פתח זה אא"כ יכנס בו תחילה לפנימי. עיין בשו"ת חקרי לב ח"ג מיו"ד (סי' קכט), ובשו"ת חסד לאברהם תאומים (חיו"ד סי' צא), ובשו"ת מנחת יחיאל (סימן יב אות כד). ועוד. והארכנו בזה בס"ד בתשובה לעיל (סימן לב).

ד) ועוד שכיון שפתח המעלית אינו קבוע במקום אחד אלא נע ונד מקומה לקומה עם המעלית, א"כ ל"ש לחייבו במזוזה אפי' אם נחשוב אותו כפתח הבתים שבבנין שמ"מ אין שם פתח עליו הואיל ואינו קבוע וכמש"ל בסוף אות ב' בס"ד גבי המעלית עצמה שנחשבת אינה ראוי לדירת קבע הואיל ואינה קבועה במקום אחד. וכיו"ב איתא במסכת סוכה (ח:): א"ר לוי משום ר"מ, שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו, הפנימית אינה סוכה וחייבת במזוזה. והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה. ופריך, ואמאי חיצונה פטורה ממזוזה, תהוי כבית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. ומשני, משום דלא קביעא, ע"כ. וז"ל הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' ט): שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו, החיצונה פטורה מן המזוזה "לפי שאינה קבועה" עכ"ל. ולכאורה מאי שנא מבית שער שפטור ממזוזה משום שאינו

עשוי לתשמיש דירה וכמ"ש הרמב"ם (שם בהל' ז), ואעפ"כ אם הוא פתוח לבית, חייב במזוזה משום שנכנסין דרכו לבית ונחשב כפתח הבית, אע"פ שאין הבית שער עשוי לדירה גם כשפתוח לבית, שהרי אין דרים בבית שער רק בבית, וא"כ ה"נ אע"פ שהסוכה החיצונה אינה עשויה לדירת קבע, מ"מ יתחייב פתחה במזוזה, משום שנכנסים דרכו לסוכה הפנימית החייבת במזוזה, ויחשב כפתח הפנימית. וצריך לומר, שכיון שהסוכה החיצונה אינה עשויה לדירת קבע, כלומר שבנויה באופן עראי, ממילא גם פתחה בנוי כך, ואין עליו שם פתח קבע. ול"ד לבית שער שכל פיטורו הוא משום שאין דרים בו ולא משום שאינו בנוי באופן הראוי לדירת קבע, שבאמת פתחו נחשב פתח קבע, וכשנכנסים דרכו לבתים נחשב כאחד מפתחי הבתים וחייב במזוזה. וכן מתבאר בדברי מרן הכ"מ (שם) שכי' שחיצונה שלא נעשית לשם דירת קבע אין לחייבה אפי' מטעם בית שער, דהו"ל כסוכה שהיא בית שער לבית דלא מחייבה. ע"כ. וכוונתו כמ"ש בס"ד שכשהחסרון הוא בעצם הבית שאינו ראוי לדירת קבע כמו סוכת החג, א"כ אין מועיל מה שנכנסים דרכו לבית קבוע שסו"ס פתח סוכת החג אינו ראוי להיות פתח לדירת קבע. ודו"ק. ועיין במ"ש בס"ד בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סימן לה). ע"ש. וא"כ גם בנ"ד אפי' אם פתח המעלית נחשב כפתח הבית משום שנכנסים דרכו לבית, מ"מ אין לחייבו במזוזה הואיל ואינו קבוע רק נע ונד. ואפי' אם נאמר שאין מעלית דומה לבית שבספינה הואיל וסו"ס זהו דרך תשמיש בני אדם ליכנס לבתיהם הקבועים דרך המעלית, מ"מ הסברא הראשונה שאין שם כניסה על הנכנס מפתח המעלית לבתים, רק שם יציאה, נראית לע"ד ברורה. ונמצינו למדים שלדעת הראב"ד והמאירי ורבינו מנוח אין לקבוע שום מזוזה בפתח של המעלית. וגם לדעת הרא"ש שנראה שאין חסרון בזה שאין במעלית שעור ארבע אמות על ארבע אמות וכמ"ש"ל שבמעלית שראויה לתשמישה גם כשאין בה שעור ד' אמות על ד' אמות, א"כ אין חסרון שיעור זה פוטרה ממזוזה. מ"מ מסתברא דפטורה ממזוזה משום שהיא נוסעת מקומה לקומה, ואינה קבועה וכמ"ש"ל, ואפי' את"ל שאין זה ברור כ"כ, מ"מ יש לנו ספק ספיקא לפטורה ממזוזה, דשמא כדעת הראב"ד והמאירי ורבינו מנוח, ואת"ל כהרא"ש שמא פטורה ממזוזה משום שאינה קבועה. ודו"ק. ולכן העיקר לפוטרה ממזוזה.

(ה) ועתה הבוא נבוא בס"ד לענין הפתחים שבחדר המדרגות הפתוחים למעלית, אם חייבים במזוזה או לא. והנה הפתחים שבקומה ראשונה ושניה ולמעלה בשאר הקומות, נלע"ד שדינם כפתח של בית שער ומרפסת שנכנסים דרכן לבתים, שמבואר ברי"ף (הל' מזוזה) וברמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' ז) ובספר האשכול ח"ב (סי' כה) ובמאירי (יומא יא.) ובסמ"ג (עשין כג) ובספר המאור (סוכה ח:): שחייבים במזוזה הואיל ונכנסים דרכן לבתים החייבים במזוזה ע"ש. וכ"פ מרן בש"ע (סימן רפו סעיף ז). וחדר מדרגות שלנו נראה שהוא ממש כמו בית שער ומרפסת שלפני הפתח שבזמנם וא"כ נראה שצריך לקבוע מזוזות בפתחים שבחדר המדרגות הפתוחים למעלית הואיל ונכנסים דרכן מהמעלית לחדר

המדרגות ומשם לבתים. אולם הפתח שבקומת קרקע של חדר המדרגות הפתוח למעלית יש לדון אם חייב במזווה שיש צד לומר שפטור ממזווה אע"פ שנכנסים דרכו לחדר המדרגות בקומות שמעליו ומשם לבתים. שהואיל ונכנסים בו תחילה למעלית וממנה נכנסים לחדר המדרגות, הרי הוא נחשב פתח ראשון למעלית והיא פטורה ממזווה כמש"ל בס"ד. ויש צד לומר שאעפ"כ חייב במזווה הואיל וסוף סוף נכנסים דרכו לחדר המדרגות בקומות שמעליו ומשם לבתים, וא"כ נחשב גם כפתח של הבתים. ומצאתי שבסברות הנ"ל נחלקו רבותינו הראשונים, כי מדברי הרא"ש בהל' מזווה שהבאתי לעיל שכתב ששערי חצרות חייבים במזווה אע"פ שאין תקרה לחצרות, הואיל ועכ"פ תשמישי חצר דרכן לעשותן בבית שאינו מקורה. ע"כ. מוכח שסובר ששערי חצרות חייבים במזווה מחמת החצר עצמה ולא משום שנכנסים דרכן לבתים, שאל"כ הו"ל להושיט בקנה דשערי חצרות חייבים במזווה משום שבתים מקורים פתוחים לחצרות, ונחשבים כשערי הבתים המקורים הואיל ונכנסים דרכן לבתים. אלא מוכח דס"ל שאין לחייב פתח במזווה אם הוא פתוח לבית הפטור ממזווה, אע"פ שנכנסים דרכו גם לבית שחייב במזווה. ולכן הוצרך לתרץ דחצרות חייבים במזווה מחמת עצמן ואין חסרון במה שאינן מקורות. אולם רבינו מנוח שהביא הב"י יו"ד (סי' רפו) שכ' ששערי חצרות חייבים במזווה אע"פ שאין החצרות מקורות, הואיל ובתים מקורים פתוחים לחצרות ונכנסים דרך שערי החצרות לבתים מקורים (והבאתי לשונו לעיל באות ב), סובר שיש לחייב פתח במזווה אם נכנסים דרכו גם לבית שחייב במזווה אע"פ שהפתח פתוח לבית הפטור ממזווה. ולעיל הבאנו שהראב"ד והמאירי עומדים ג"כ בשיטה זו. ויוצא איפוא שדין הפתח שבקומת קרקע של חדר המדרגות הפתוח למעלית, אם חייב במזווה או לא, תלוי ועומד במחלוקת הרא"ש ורבינו מנוח הנ"ל. שלדעת הרא"ש, פטור ממזווה הואיל ונכנסים בו תחילה למעלית שפטורה ממזווה וכמש"ל. אולם לדעת רבינו מנוח וסיעתו, חייב במזווה הואיל וסו"ס נכנסים דרכו לבתים החייבים במזווה. והן אמת שלכאורה יש לסייע דעת רבינו מנוח וסיעתו ממ"ש בירושלמי (פ"ק דיומא הל' א) התיב רבי יוסי בר בון והתני בשעריך, לרבות שערי המדינה. וכי בית דירה הן, לא, "שבהם נכנסים לבית דירה". ע"כ. וכן הובא בדברי הרמב"ן במלחמות (סוכה ח:). ומפורש יוצא כדעת רבינו מנוח, שא"צ שיהיה השער פתוח לבית דירה ממש, אלא כל שנכנסים דרכו לבית דירה, חייב במזווה. וז"ל הרמב"ם (פ"ו מהל' מזווה הל' ח): אחד שערי חצרות ואחד שערי מבואות ואחד שערי מדינות ועיירות הכל חייבים במזווה, "שהרי הבתים החייבים במזווה פתוחים לתוכן. אפי' עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה, הואיל והפנימי חייב במזווה כולן חייבים" עכ"ל. וכ"כ המאירי (יומא יא.). וז"ל: כל שער שאינו פתוח לבית העשוי לדירה, אם הוא עשוי ליכנס ממנו למקום אחר החייב במזווה הרי הוא כבית שער לבית החייב, ונמצא גם הוא חייב במזווה וכו'. מעתה שערי עיירות של ישראל ושערי מבואות ושערי חצרות, הואיל ובתים הפתוחים לתוכן חייבים במזווה אף הם חייבים. עכ"ל. וכן כתבו הסמ"ג (עשין כג)

והריא"ז בהל' מזוזה (הביאו השה"ג שעל הרי"ף בהל' מזוזה) ששערי חצרות חייבים במזוזה משום שבתים פתוחים להם ונכנסים דרכן לבתים ע"ש. וכל זה עומד מנגד למה שנראה מדברי הרא"ש בהל' מזוזה שחצר חייבת במזוזה מחמת עצמה. אולם מצאתי שגם הרא"ש בתוספותיו (יומא יא.) כתב במפורש ששערי חצרות חייבים במזוזה משום שנכנסים דרכן לבתים, והביא דברי הירושלמי הנ"ל והסכים לו. ע"ש. וכן הוא בתוספות ישנים (יומא יא.) ע"ש. ולכן נלע"ד שגם הרא"ש מסכים שחייב שערי חצרות במזוזה הוא משום שנכנסים דרכן לבתים. אולם אינו מפרש שכיון שנכנסים דרכן לבתים נחשבים כשערי הבתים אע"פ שאין פתוחים לתוכן ממש וכמש"ל בדעת רבינו מנוח. אלא מפרש שכיון שנכנסים דרך החצרות לבתים נמצא שגם החצרות משמשים לתשמיש דירה ע"י זה שנכנסים דרכן לבתים, וממילא ל"ש כבר לומר שפטורות משום שאין עשויות לתשמיש דירה. ולפ"ז הטעם שאמרו בירושלמי שחייבים במזוזה הואיל ונכנסין דרכן לבתים, בא לפרש מדוע חצרות נחשבים בית דירה אע"פ שאין דרים בהם ממש. וכן מוכח ברמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה הל' ז-ח) שאם לא היו הבתים פתוחים לחצרות, היו שערי החצרות פטורים ממזוזה משום שאין החצרות עשויות לתשמיש דירה, כמו בית שער אכסדרה ומרפסת והגינה והדיר שאינן פתוחים לבית דירה. שאין הם עשויות לתשמיש דירה כיעו"ש. ומ"מ עדיין היה לנו לפוטרו ממזוזה, משום שאין הן מקורות, ולזה כבר לא יגהה מזור שנכנסים דרכן לבתים, שאפי' אם היו דרים בהם ממש, סוף סוף אינן מקורות, ובית שאינו מקורה פטור. ולכן הוצרך הרא"ש בהל' מזוזה לתרץ דשאני חצרות שדרך תשמישן בלא תקרה ומה שאינן מקורות אינו פטורן ממזוזה. ובתשובה אחרת (לעיל סימן לא אות ז) כתבנו בזה, והבאנו שכן דעת רי"ו שהובא בב"י (רס"י רפו) ופסקו הרמ"א בהג"ה (שם סעיף ג'). ומעתה יש לומר שהפתח שבקומת קרקע שבחדר המדרגות הפתוח למעלית, לדעת הרא"ש ורי"ו פטור ממזוזה הואיל והמעלית פטורה ממזוזה משום שאינה קבועה במקום אחד. ואילו לדעת רבינו מנוח והראב"ד והמאירי, חייב במזוזה משום שעכ"פ נכנסים דרכו לחדר המדרגות בקומות שעליו, ומשם לבתים החייבים במזוזה.

ו) ולדינא נלע"ד שיש להחמיר לקבוע מזוזה גם בפתח שבקומת קרקע בחדר המדרגות הפתוח למעלית, שאע"פ שהרא"ש הוא אחד משלשת עמודי ההוראה, ונחשב פוסק מובהק יותר מרבינו מנוח ז"ל, מ"מ כיון שגם הראב"ד והמאירי עומדים בשיטת רבינו מנוח, ופשט דברי הירושלמי שהבאנו לעיל משמע יותר כפירוש רבינו מנוח וסיעתו. וספיקא דאורייתא הוא, לכן יש להחמיר כדעת רבינו מנוח וסיעתו. ומכל שכן שאפשר לומר שאף הרא"ש יודה בנדון שלנו אע"פ שהפתח שאינו פתוח ממש לחדר המדרגות ולבתים אלא למעלית שפטורה ממזוזה, מ"מ הואיל וכל תשמיש המעלית הוא לצורך כניסה לבתים, א"כ אף הרא"ש יודה שאפשר לחשוב את הפתח הפתוח למעלית לפתח הבית מדרבנן עכ"פ. ודוקא בפתח חצר סובר הרא"ש שצריך שהתצר עצמה תהיה חייבת במזוזה משום

ש"ע פ' שנכנסים דרך פתח החצר לבתים, מ"מ אין עיקר תשמישו לכניסה לבתים, אלא תשמישו הוא גם לכניסה לחצר לצורך תשמישי החצר, וע"כ אם החצר בעצמה היתה פטורה ממזוזה משום שאינה מקורית, אף פתחה היה פטור. וכן יש לומר בדברי רבינו ירוחם שהבאנו בתשובה הנ"ל. וכן משמע ממ"ש בתוספות הרא"ש (יומא יא.) שבית שער אע"פ שנכנסים דרכו לבית פטור ממזוזה מה"ת, משום שהוא דבר קטן ואינו חשוב. ע"ש. וכ"כ בתו"י שם. ואעפ"כ בית שער הפתוח לבית חייב במזוזה מדרבנן וכמ"ש התו"י שם. וצריך לומר ש"ע פ' שאינו חייב במזוזה מחמת עצמו לפי שהוא קטן ואינו ראוי לתשמיש דירה, מ"מ כיון שסו"ס נכנסים דרכו לבית, וזהו עיקר תשמישו לכן נחשב כפתח הבית, ומדרבנן עכ"פ חייב במזוזה. וה"ה בפתח שבקומת קרקע שבחדר המדרגות הפתוח למעלית יש לומר שחייב במזוזה מדרבנן אע"פ שהמעלית היא קטנה ואינה קבועה במקום אחד, הואיל וסו"ס נכנסים דרכו לבתים וזהו עיקר תשמישו. ומ"מ כיון שאין זה ברור בודאי לדמותו לפתח בית שער גם להרא"ש, לכן יש להורות לקבוע בו מזוזה בלא ברכה, ויקבענה בצד ימין של הנכנס למעלית. אולם בפתחים שבשאר הקומות בחדר המדרגות הפתוחים למעלית, יש לקבוע מזוזה בברכה, ויקבענה מצד ימין של הנכנס ממעלית לחדר המדרגות, שכן הפתח שייך לחדר המדרגות ולא למעלית. וכן בפתח חדר המדרגות הפתוח לרה"ר, שנכנסים דרכו מרשות הרבים לחדר המדרגות, יש לקבוע מזוזה בברכה בצד ימין של הנכנס מרה"ר לחדר המדרגות. הנלעד"ב, וצו"י"מ וימ"ן. אמן.

המורם מכל האמור: בנין מגורים שיש בו מעלית צריך לקבוע מזוזה בכל הפתחים שבחדר המדרגות הפתוחים למעלית, אולם יש חילוק בין הפתח שבקומת קרקע של חדר המדרגות, לבין שאר הפתחים שבקומות שמעל קומת הקרקע, כי בפתח שבקומת קרקע הפתוח למעלית, צריך לקבוע המזוזה בצד ימין של הנכנס למעלית מחדר המדרגות, ולא יברך על קביעתה. ובשאר הפתחים שבקומות שמעל קומת קרקע הפתוחים למעלית, צריך לקבוע את המזוזה בצד ימין של הנכנס לחדר המדרגות מן המעלית, ויברך על קביעתה. ופתח המעלית עצמה פטור ממזוזה. ופתח חדר המדרגות הפתוח לרה"ר צריך לקבוע בו מזוזה בברכה, ויקבענה בצד ימין של הנכנס מרה"ר לחדר המדרגות.